

*СЕМЕНКО М. В., студент
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка*

КОНЦЕПЦІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ СВІТОЗАРА ДРАГОМАНОВА

У роки першої Української революції (1917–1919 рр.) національна економічна еліта не стояла осторонь важливих державотворчих процесів, серед яких проблема місцевого самоврядування посідала одне із чільних місць. Одним із перших в українському політичному просторі проблему ролі місцевого самоврядування в розбудові суверенної української держави розробляв Світозар Драгоманов, син відомого українського громадського і політичного діяча Михайла Петровича Драгоманова. На жаль, цілком оригінальні економічні розвідки С. М. Драгоманова в галузі місцевого самоврядування є маловідомою сторінкою вітчизняної політичної економіки.

Ще у студентські роки, захопившись проблемами місцевого самоврядування під впливом О. Русова, С. Драгоманов двічі був у відрядженні в Європі з метою вивчення досвіду роботи муніципалітетів. Засвоєння європейської практики місцевого самоврядування стало об'єктом для його наукових студій і виступів у пресі. Особливо активно питання місцевого самоврядування висвітлювалося ним на сторінках «Робітничої газети» в 1917-1918 рр. Перечитуючи виступи Світозара Драгоманова доби УНР про основні завдання місцевого самоврядування, не важко провести паралелі із сучасними суспільно-політичними процесами в Україні у цій сфері. Значимо, що окремі положення виступів С. Драгоманова, особливо висловлені у циклі статей «На муніципальні теми», де всебічно розкриті «підвалини органів місцевого самоврядування», не втратили своєї актуальності й до сьогодні. Економіст акцентував увагу на тому, що «самоврядування являється до певної міри розділом державної влади, виділенням з обсягу її всіх тих справ, котрі торкаються місцевих потреб та передачею їх в руки самої місцевої людности» [1; 2, с. 2].

Відштовхуючись від тези: «Для того, щоб комуна дійсно була міцною підвалиною демократичного ладу, широкого народоправства, необхідно щоби народні маси мали можливість приймати якнайширшу участь у виборах до місцевого самоврядування, будь-то місцеві думи, або земства: волосні, повітові, губерніяльні. Тоді, дійсно, місцеве самоврядування буде справді цілковито демократизоване» [2, с. 2], Світозар Драгоманов обґрунтовує свою позицію, що у виборах повинні брати участь громадяни віком від 18

років, вмотивовує проведення виборів за рівної участі чоловіків і жінок. Економіст вважає канонічним дотримання ключових принципів демократичних виборів: одна людина один голос та проведення виборів шляхом таємного голосування. Важливим чинником самоврядування С. Драгоманов вважає пропорціональну систему виборів: «Се значить, що органи місцевого самоврядування мусять бути точним дзеркалом відношення різних груп людей одна до другої» [3, с. 2]. Економіст наводить розрахункові формули виборчого процесу, як за загальними, так і партійними списками.

Значна увага в циклі «На муніципальні теми» відводиться питанню розмежування повноважень між державою й органами місцевого самоврядування. На основі ґрунтовного вивчення європейського досвіду містобудування та власних спостережень економіст приходить до висновку, що відносини між державними і муніципальними органами необхідно вибудувати «не на основі підлягання, а на основі сумісної діяльності, обопільного розмежування інтересів» [4].

Демократичні підвалини місцевого самоврядування, на думку економіста, можливі за умови публічності місцевих органів самоврядування; їх систематичними звітами перед громадою за пророблену роботу. Світозар Драгоманов вважав, що завдання соціальної політики є першочерговими для органів місцевого самоврядування. Магістральними складовими соціальної програми, за його визначенням є:

- «покращення матеріального становища незаможних верств громадянства;
- зміцнення правового становища, економічно залежних мас з точки погляду не тільки формального, але й фактичного рівноправ'я сторін;
- встановлення розподілення публічних повинностей згідно із силами та здібностями кожної людини;
- забезпечення кожній особі тої степені освіти, котра необхідна для активної (діяльної) участі всіх у культурному житті народу;
- забезпечення населення якісними продуктами» [4, с. 2].

Не менш важливим і в той же час складним питанням у роботі органів місцевого самоврядування, на думку Світозара Михайловича, є «раціональна земельна політика», котра передбачала прозоре управління землею комунального підпорядкування.

Цілком по-сучасному звучать ключові принципи, висунуті Драгомановим, стосовно завдань органів місцевого самоврядування у галузі охорони здоров'я і народної освіти: облаштування санітарних лабораторій, організація фізичного виховання громади й особливо підростаючого покоління, організація курсів для неграмотних; налагодження харчування учнів у муніципальних школах.

Економіст переконаний, що головною «метою в просвітній діяльності органів місцевого самоврядування є виховання свідомих громадян, котрі змогли б приймати діяльну участь в громадському житті, з одного боку, і передача підростаючому поколінню таких знань, при котрих молода людина могла б самостійно заробляти собі на підтримання свого існування» [5, с. 3].

Логічним продовженням циклу «На муніципальні теми (Загальний устрій місцевого самоврядування)» стали аналітичні статті Світозара Драгоманова про європейський досвід органів місцевого самоврядування: «Харчова справа і муніципалітети Німеччини» [6], «Постачання молока по містах Німеччини» [7], «Товариства для постачання харчових продуктів по містах Німеччини» [8], «Комунальна політика щодо боротьби з безробіттям в Генті (Бельгія)» [9]. Економіст, вдаючись до деталізованого опису практичного досвіду європейських муніципалітетів, особливий акцент робить на тих прикладах, котрі можуть стати в нагоді органам місцевого самоврядування молодій українській державі.

У публікації «Перший камінь» С. Драгоманов переконував українське громадянство у прямій залежності державного ладу від міцної економіки: «Міцною державна влада УНР може бути лише тоді, коли міцні будуть на місцях органи місцевого самоврядування, коли місцеве самоврядування ітиме як слід» [10, 11]. Економіст переконаний, що держава в свою чергу повинна фінансово допомагати органам місцевого самоврядування шляхом надання комунальних кредитів та субвенцій. Світозар Драгоманов висловлює надію, що Центральна рада прийме закон про комунальний кредит, котрий допоможе місцевому самоврядуванню.

Серед виступів Світозара Драгоманова знаходимо й розлогу публікацію «Біржі праці», в якій обґрунтовано необхідність заснування таких установ у зв'язку із значним зростанням безробіття, викликаного політичними потрясіннями й тим фактом, що «через війну сила підприємств закрилося» [12, с. 2].

Таким чином, окремі положення концепції місцевого самоврядування Світозара Драгоманова доби першої Української революції 1917–1919 рр. не втратили своєї актуальності й до сьогодні. Економіст ґрунтовно висвітлив проблему імплементації європейського досвіду місцевого самоврядування в український державотворчий процес. Сучасне перепрочитання економічної спадщини Драгоманова з проблем містобудування буде корисне сучасному українському політикуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скрипка Т. Під покровом роду Драгоманових-Косачів [Електронний ресурс] / Тамара Скрипка. – Режим доступу : www.t-skrypka.name/KosachFamily/RNaab.html

2. Драгоманов С. На муніципальні теми (Загальний устрій місцевого самоврядування) / Світозар Драгоманов // Робітнича газета: Центральний орган УСДРП. – 1917. – № 74. – 1 липня. – С. 2.

3. Драгоманов С. На муніципальні теми (Загальний устрій місцевого самоврядування) / Світозар Драгоманов // Робітнича газета : Центральний орган УСДРП. – 1917. – № 75. – 2 липня. – С. 2.

4. Драгоманов С. На муніципальні теми (Загальний устрій місцевого самоврядування) / Світозар Драгоманов // Робітнича газета : Центральний орган УСДРП. – 1917. – № 75. – 4 липня. – С. 2.

5. Драгоманов С. На муніципальні теми (Загальний устрій місцевого самоврядування) / Світозар Драгоманов // Робітнича газета : Центральний орган УСДРП. – 1917. – № 76. – 6 липня. – С. 2–3.

6. Драгоманов С. Харчова справа і муніципалітети Німеччини / Світозар Драгоманов // Робітнича газета : Центральний орган УСДРП. – 1918. – № 243. – 3 квітня. – С. 2–3.

7. Драгоманов С. Постачання молока по містах Німеччини / Світозар Драгоманов // Робітнича газета : Центральний орган УСДРП. – 1918. – № 245. – 10 квітня. – С. 1–2.

8. Драгоманов С. Товариства для постачання харчових продуктів по містах Німеччини / Світозар Драгоманов // Робітнича газета : Центральний орган УСДРП. – 1918. – № 247. – 12 квітня. – С. 2–3.

9. Драгоманов С. Комунальна політика щодо боротьби з безробіттям в Генті (Бельгія) / Світозар Драгоманов // Робітнича газета: Центральний орган УСДРП. – 1918. – № 247. – 12 квітня. – С. 2–3.

10. Драгоманов С. Перший камінь / Світозар Драгоманов // Робітнича газета: Центральний орган УСДРП. – 1918. – № 238. – 2 квітня. – С. 1.

11. Драгоманов С. Хибний шлях / Світозар Драгоманов // Робітнича газета : Центральний орган УСДРП. – 1918. – № 228. – 22 березня. – С. 1.

12. Драгоманов С. Хибний шлях / Світозар Драгоманов // Робітнича газета: Центральний орган УСДРП. – 1918. – № 239. – 3 квітня. – С. 1.